

Szakmai beszámoló

Pályázó: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre

Pályázat címe: A Ház és Ember – A Szabadtéri Néprajzi Múzeum évkönyve 27. megjelenetésére

Pályázati azonosító: 3588/00399

Pályázati felelős: dr. Sári Zsolt

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum 1979 óta jelenteti meg a magyar néprajztudományban egyedül álló tematikát képviselő, a népi építészet, a lakáskultúra és az életmód, valamint a szabadtéri néprajzi muzeológia tudományos eredményeit közreadó periodikáját. Az évente megjelenő A/4 formátumú, 250-300 oldal terjedelmű, igényes kiállítású kiadvány angol és német nyelvű tartalmi kivonatokkal készül, s nagyszámú, a témához kapcsolódó illusztrációs anyagot közöl. Az évkönyv a MTA referált néprajzi periodikái sorában szerepel. A most megjelent kötet immár a 27. a sorozatban, tematikája ezúttal vegyes tartalmú volt.

A 300 példányban megjelent, különlenyomatokkal készült kötetben összesen 14 tanulmányt, két köszöntőt és egy búcsúztatót adtunk közre.

A kötetbe került tanulmányok három fő tematikai blokkba csoportosíthatóak: A kötet első részében – a korábbi években kialakult gyakorlatunkhoz igazodva – a folyamatban lévő, az Erdély tájegység bemutatását előkészítő néprajzi alap kutatásokhoz kapcsolódó tanulmányokat adjuk közre. Itt változatos földrajzilag a bemutatás, hiszen a kötetnyitó átfogó tanulmány (Vass Erika-Buzas Miklós) Gyimes népi építészetét és lakáskultúráját foglalja össze a szabadtéri muzeológia szempontrendszerét követve. Ezt követően a tájegységbe utoljára bekerült Fekete-Körös völgy múzeumi prezentációjának lehetőségeivel foglalkozik Bokonics-Kramlik Márta írása. Hasonló a megközelítése a Kis-Küküllő néprajzi csoportjához tartozó Balavásárt bemutató tanulmány, Bardócz-Tódor Enikő tollából. A következő két tanulmány az Erdélyben folytatott kutatásaink sorában egy-egy téma feldolgozására vállalkozott, a Kalotaszeget markánsan jellemző Körösfő elsőszámú mai megélhetési stratégiájának példáit jeleníti meg Szűcs Bigitta, Varga Sándor pedig egy, a mezőszéki Széket markánsan jellemző témát vizsgál, a táncházak térhasználatának sajátosságait elemzi.

A kötet következő egysége egy klasszikus népi építészeti tanulmányt ad közre, amely Muskovics Andrea doktori disszertációjának egy tematikus része, hiánypótló a hazai népi építészeti irodalomban.

Bereczki Ibolya és Román Árpád a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Alföldi mezőváros tájegységében felépülő Karcagi porta bemutatására vállalkozik, feltárva a kutatási, múzeumi megjelenítési előzményeket, és bemutatja az újraépítési programját. Muzeológiai módszertani írás Vass Erikáé, aki az Algyő tájház nemrégiben komplex módon megújított kiállításának példáján foglalja össze a tájházi környezetben alkalmazható interpretációs és hasznosítási lehetőségeket.

A tanulmányok sorát Sipos József írása folytatja, amely művelődéstörténeti kitekintéssel vizsgál egy szakrális funkciójú, de művészeti értékkel is bíró tárgytípust, a kenyérpecsételőt, amely Erdély jelentős részén, főként román nemzetiségi közegben széles körben elterjedt volt. A következő tanulmány, Szabad Boglárkéé, Ópályi lakáskultúrájának a görög katolikus valláshoz köthető, szakrális elemeit foglalja össze.

A z évkönyv következő tematikus blokkja négy tanulmány foglal magában, ezek mindegyike a múzeum 20. századi OTKA kutatásaihoz is kapcsolódik, jó módszertani előkészítést jelent leendő 20. századi tájegységünknek. Bali Jánosnak a népi építészeti kutatás módszertanához kapcsolódó írása egyetemi hallgatóival végzett helyszíni terepkutatásaira alapozódik, és a 20. századi épülettípusok rendszerét bővíti a *Kentaur-ház* fogalmával.

Legeza Borbála és Kiss Nóra két 20. századi példáját hozza a megélhetési stratégiák markáns átalakulásának a politikai és gazdasági viszonyok változásai nyomán. Legeza Borbála a szocialista korszak megélhetési lehetőségeit, egyéni túlélési stratégiáit vizsgálta négy kiválasztott magyarországi településen. A korszakban a háztáji gazdaság nyújtotta elsősorban a plusz jövedelemszerzési lehetőségeket, amelyeket az egyéni ambíciókon túl az adott falvak kínálta lehetőségek, körülmények szintén befolyásoltak. Kiss Nóra a zalai olajipar fejlesztésével érintett falvak átalakulását vizsgálta. Az olajipar megjelenésével a korábbtól teljesen elütő gazdasági rendszer alakult ki az érintett vidék központi településein, ezzel együtt járt a társadalom átalakulása is. A kívülről jövő, idegen, gépesített ipari munka nemcsak átalakította a faluképet és a lakáskultúrát, hanem új munka- és értékrendet is meghonosított a vizsgált falvakban.

Faár Tamara tanulmányában azt a folyamatot mutatja be, ahogyan a moziba járás beépült a szabadidős tevékenységek sorába. A polgári rétegnél ez a folyamat viszonylag gyorsan zajlott le, a parasztságnál viszont mindez újdonságnak számított, hiszen maga a szabadidő sem jelent meg önálló formában, csak a szokásrend vagy a szakrális idő részeként. A szerző elemzi a mozi és a mozi használatnak a falusi társadalmat alakító változási folyamatait. A tanulmány, amely doktori disszertációjának része, a szabadidő használat változási folyamataiba enged bepillantást. Elemzi, hogy a hagyományos értelemben vett „ünnepi idő” miként alakul át, és a szabad idő eltöltésébe miként lépnek be a kívülről jövő kulturális hatások.

Az évkönyv záró részében a 42 esztendeje a Skanzenben dolgozó munkatársát, Káldy Máriát, valamint intézményünk volt munkatársát, Flórián Máriát köszöntjük kerek születésnapjukon (Cseri Miklós és Káldy Mária az írások szerzői), és közreadjuk Cseri Miklós nyugalmazott főigazgatónk, Füzes Endrét (1932-2015) búcsúztató beszédét.

A kiadvány összesen több mint 300 oldal terjedelemben készült el, szerkesztője dr. Cseri Miklós, dr. Bereczki Ibolya és dr. Sári Zsolt, a kötet lektora dr. Páll István volt.

Az első, színes borítón a múzeum jelenkori erdélyi kutatásainak reprezentánsaként a körösfői református templom került, de megjelennek rajta a főút menti árusoknál kapható labdák is (Deim Péter felvétele, 2011.) A hátsó borítóra a múzeumba 2015-ben került, Weinstock Ernő hagyatékából kiválasztott, a Duna parton mosó mohácsi asszonyokat ábrázoló 1930-as, archív fotó került.

A kiadvány tartalomjegyzéke:

BUZÁS MIKLÓS–VASS ERIKA: Gyimes népi építészet és lakáskultúrája a Szabadtéri Néprajzi Múzeum felmérő táborának tükrében

BOKONICS-KRAMLIK MÁRTA: A Fekete-Körös völgye az Erdély épületegyüttesben

BARDÓCZ-TÓDOR ENIKŐ: A balavásári épületegyüttes az Erdély tájegységben

SZŰCS BRIGITTA: Körösfői portékák. Adatok egy kalotaszegi falu életmódjáról

VARGA SÁNDOR: Térhasználat a mezőségi táncos házban

MUSKOVITS ANDREA ANNA: Présházak és pincék Buda-vidéken. I. rész - Elhelyezkedés, típusok, kialakulás

BERECZKI IBOLYA-ROMÁN ÁRPÁD: A karcagi porta újraépítési terve a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban

VASS ERIKA: Az algyői tájházi kiállítás megújításának módszertani tanulságai

SIPOS JÓZSEF: Vallásos jellegű kenyérpecsételők

SZABAD BOGLÁRKA: A lakótér és a lakberendezés szakrális vonatkozásai egy görögkatolikus közösségben

BALI JÁNOS: A "Kentaur-ház" – A falusi lakóház atipikus változata Magyarországon, a 20. század második felében

LEGEZA BORBÁLA: „Hát abba’ az időbe lehetett boldogulni”. A kiszámítható megélhetés. Stratégiák a szocialista korszak magyarországi falvaiban.

KISS NÓRA: „Ideális otthon Göcsej közepén.” Zalai MAORT-lakótelepek

FAÁR TAMARA: Kis martfúii moztörténet

CSERI MIKLÓS: Káldy Mária köszöntése

KÁLDY MÁRIA: Ünnepi köszöntő Flórián Mária tiszteletére

CSERI MIKLÓS: Búcsú Füzes Endrétől (1932–2015)

Értékelés

A Ház és Ember 27. kötete a magyar néprajztudomány legfontosabb referált periodikái közé tartozik. Rendszeres, évenkénti megjelenése, lektorált volta, igényes megjelenése a szaktudományunk kiemelkedő teljesítményei közé sorolja. A változatos tematika lehetővé teszi klasszikus tudományos értékek közreadását, a múzeum által preferált fő kutatási területeken keletkező tanulmányok megjelentetését és módszertani, kifejezetten a szabadtéri muzeológia tárgykörébe tartozó írások közreadását. A periodika nyitott a hazai népi építészet, lakáskultúra és életmód kutatói előtt, ugyanakkor kiemelten fontosnak tartja, hogy intézményünk fiatal, jelenleg PhD képzésben részt evő, vagy frissen végzett munkatársai is megjelenési lehetőséghez jussanak a kiadvány révén.

A tudományos évkönyv elsődleges célcsoportja a néprajzkutatók, múzeumi szakemberek népi építészet, lakáskultúra és életmód témáival foglalkozók köre, ezen túl a műemlékvédelem szakemberei, építészek, az e téma iránt érdeklődő pedagógus, felsőoktatásban dolgozó értelmiségi réteg, valamint néprajzos és építész egyetemi hallgatók.

A 27. kötet tematikája ezen túl azt is lehetővé teszi, hogy a szociológia, a skanzenológia és az erdélyi néprajzi témák, valamint a 20. századi folyamatok iránt érdeklődőket is a célcsoport körébe vonjuk. A terjesztés terve és módja: Első körben és állandó jelleggel a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Portéka boltjában, valamint a Skanzen Ház Kávészójában is árusítjuk a kiadványt. Szakmai és tudományos rendezvényeken történő kitelepülés keretében alkalmi, kedvezményes árusítását végezzük egyetemi hallgatók bevonásával (Múzeumi Majális, a Magyar Néprajzi Társaság közgyűlése, konferenciái, Országos Tájháztalálkozó). a korábban kialakított gyakorlat alapján a múzeum honlapján keresztül is megrendelhetővé tesszük a kötetet.

A honlap címe, ahol a periodika tartalomjegyzéke elérhető:

<http://skanzen.hu/hu/a-skanzen/kutatasfejlesztes/palyazatok>

A kiadvány megjelentetéséhez nyújtott anyagi támogatást tisztelettel megköszönjük.

Szentendre, 2016. április 10.

Dr. Bereczki Ibolya–Dr. Cseri Miklós–Dr. Sári Zsolt
szerkesztők